

Keçmişdən bu günə

Çörəyi dəmirdən çıxanlar...

Çalışırdı ki, gücü çatdıqca zindanın üstündəki metala zərbəni bərk vursun. Əlindəki ağır gürzü qaldırıb hər zərbə vuran da alınıdakı tər dənəcikləri döyəcəyib düzəltmək istədiyi alətin üstünə tökülürdü...

Gürzü hər başı üzərinə qaldıranda ucadan "Ya Allah", zərbə endirəndə isə "Bismillah" deyirdi...

Hərəkət etdikcə alınımın damarları boru kimi şişib o həddə çatırdı ki, sanki bu dəqiqə damarları partlayıb yerindən çıxacaq...

Kənardan baxanda əlinin üstündəki damarların yarpağı tökülmiş qoca palıd ağacı kimi şaxələndiyini görmək olur...

Ovcunun içindəki şişib qaratuluq olmuş qabarlar isə zərbəyə tab gətirməyib partlayır, barmaqlarının arasından qara qan süzülürdü...

Zərbə vurduqca da "özib suyunu çıxardı" metal parçasından da heç gözünü çəkmirdi...

Bir azdan əlindəki dəmir parçası bıçaq, qiyməkeş, dəhrə, balta, məngəl olacaq...

Ağır-ağır nəfəs alan dəmirçi baxdıqca ürəyimdə deyirəm: "Mən səni yaxşı tanıyıram. Sən tarixin o üzündən, minilliklər-

dən yol alıb gələn həmin halal kişisən..."

Çörəyini tərinə batırıb yeyən kişi...

Oturub dincini alanda əlinin qabarını, döyənəyini oyan kişi...

Qara polad üz qılıncı düzəldib mərd oğulları düşməni üstünə uğurlayan kişi...

Təri ilə yovurub, canından can, qolunun tərindən güc verdiyi alətlərə doğma balası kimi baxan kişi...

Düzəltdiyi qılınc namərd əlinə düşəndə "Mənim düzəltdiyim qılınc məni kəsməz", - deyən usta...

"Keçmişdən bu günə" rubrikasının qəhrəmanı, xalq sənətinin qədim yadigarlarını yaşadan Zərdab şəhər sakini, dəmirçi Qadir Soltan oğlu Babayevdir...

Nəsilliklə dəmirçiyik

Söhbətə Qadir Babayev özü körpü salır. Özü də lap əvvəldən başlayır...

Əslimiz Dağıstanın İğır kəndindədir. İğır dağların əhatəsində, keçilməz qayalıqların başında yurd olmuş bir kənd idi. Böyüklərimdən eşitdiyimə görə, tarixən kəndimizin bütün əhalisi dəmirçiliklə məşğul olub...

İğır camaatının keçilməz qayalıqların, dağların başında məskunlaşmasının əsas səbəbi də kəndimizin kişilərinin də-

mirçi olması ilə bağlıdır. Ulu babam Ağaqlu, babam Şamil yaxşı qılınc, qalxan, nize, dəbilqə ustası olublar... Düşməni sənətkarların yerini bilməsin, o dağları qalxıb silah-sursatı ələ keçirməsin, sənətkarları əsir alıb aparmasın deyə, onlar keçilməz İğır özlərinə yaşayış məskəni seçiblər. Sovet hökuməti qurulandan sonra kolxoz quruculuğu illərində kəndimizi nisbətən rahat yerə köçürüb adını Yeni Quruş qoyublar. Köç zamanı iğırılıqların bir hissəsi Qəbələ rayonunun

Durca kəndinə köçərək öz sənətlərini burada davam etdiriblər.

Ağdaşda, Göyçayda, Ağcabədidə, Kürdəmirdə olan dəmirçilər bizim nəsiləndirlər... Bir-birilərinə mane olmasınlar deyə, dəmirçi ailələri hərəsi bir rayonu seçiblər.

Dəmirçilik ağır işdir. Amma halal işdir... Bir dəmirçinin oğurluq etməsinə, kimsənin malına göz dikməsinə tarixən rast gələ bilməzsiniz...

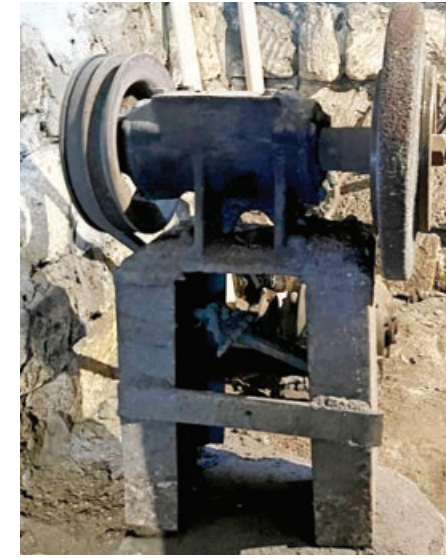
Sovet vaxtı işimiz çox olurdu. Kolxozların ağır ağac malalarını dəmirçilər düzəldirdilər. Baramaçılar dəhrələrini oxarladardılar. Yeni dəhrə düzəldirənlər də heç az olmazdı. Kolxozlardan hər il atnalı düzəltmək üçün xeyli sifariş alardıq...

Maşınlar tarlaya, kətmən muzeyə...

Dəmirçilik ömrünü başa vurmaqda olan sənətdir. Hər aşıqın bir dövrünü olduğu kimi, dəmirçi sənəti də yerini müasir texnologiyaya təhvil verməkdədir. Atam mənə dəmir döyməyi, körük basmağı, gürz vurmağı, dəmiri suya salmağı öyrədirdi. Dəmirçilik ağır iş olduğu, həm də tələbat olmadığı üçün mən bunu oğluma öyrətmədim.

Artıq ətraf rayonlarda - Ucarda, Kürdəmirdə, Ağcabədidə də dəmirçi yoxdur.

İşin ağırlığı bir yana, dəmirçilərin düzəltdiyi alətlərə tələbat azalıb. Kolxozlar fəaliyyətdə olanda ildə nə qədər kətmən düzəldirdikse, sayını belə unudurduq.

Müasir texnologiyaya inkişaf etdikcə bizim kustar üsulla düzəltdiyimiz alətləri işlədənlərin sayı azalır. Yeni dəmirçi nəslə yetişmədiyi üçün dəmirçilik sənəti də tarixiləşir. Necə deyiblər, "maşınlar tarlaya, kətmən muzeyə".

Əvvəllər hətta uşaq beşikləri sifariş verənlər də olurdu. İndi yalnız dəhrə, bıçaq, qiyməkeş, az sayda da qara dəryaz, məngəl, nal, qarçı cəftəsi sifariş verən olur.

Adından da göründüyü kimi, çörəyimizi dəmirdən çıxarırdıq. Dəmirçi iş görmək üçün görə keyfiyyətli dəmir seçə.

Dəmirə çəkilən vuran kimi onun içində nə var görə bilərəm. Dəmirdə polad qarışığı olanda yaxşı işləməli olur. Düzəltdiyin əmək aləti də çox keyfiyyətli olur. Dəhrə, əl baltası, qara dəryaz düzəldirənlər az deyil. Adətən, biz material kimi maşın resorlarından istifadə edirik.

Onu da deyim ki, dəhrə ilə qara dəryazın heç vaxtı zavodu olmayıb. Bu alətləri həmişə dəmirçilər düzəldiblər.

Dəmirçinin bilməli olduğu əsas iş

Dəmirçilik sənətinin canı dəmiri suya verməkdir. Şərt deyil ki, dəmiri döyüb, özib istədiyini görkəmə salasan. Əgər dəmiri qaydasınca suya verməsən gördüyün işi öz əlinlə hədəfə vermiş olursan. Su az verildə dəmir öyülür, çox verildə qırılır... Dəmir su almayanda ağzı ağarır, suyunu normal alan dəmir göyərir. Bu zaman əmin olursan ki, düzəltdiyin alət mükəmməl olacaq. Normal alətin ağzı da yaxşı kəsir...

Dəmirçinin özünün işlətdiyi alətlər də görə rahat ola. Dəhrənin, baltanın, dəryazın sapı yaxşı işlənməyəndə müştəri narazı qalır. Əli qabar bağlayır. Yaxşı dəmirçi görə yaxşı da dülgər olsun. Bazardan hazır aldığım sapları törpü ilə yenidən yonub hamarlayıram. Yaxşı oxlovlar da düzəldirəm... Bıçaq, qiyməkeş oxvarladanlar da az deyil. Atalar gözəl deyib ki, əli işləyənin ağzı ac qalmaz. Çox şükür dolanır, çörək üçün heç kimə ağız açmırıq.

Qadir Babayevlə xudahafizləşib yola rəvan olmaq istəyəndə erkklə emalatxananın qapısını bağlayıb "Bakıdan bura gəlib, dəmirçi çörəyi yemədən sizi çıxmağa

qoymaram. Çörəyimiz qara undan hazırlansa da, üzümüz ağdır. Çörəyimiz də halal çörəkdir. Payızın ilk günü dəmir üstə qızdırılmış çörəyimizi yeyin, dadından sonra danışırsınız", - deyir.

Halallıqla qazanılan dəmir çörəyi bal dadıdır. Dadı hələ də damağımızda qalıb...

*Elşən QƏNİYEV,
İlham BABAYEV (foto),
"Azərbaycan"*